

Krofna model za pravedniji, zeleniji Amsterdam

Article by Marieke van Doorninck, Socrates Schouten

February 18, 2021

Dok se region Brisela sprema za reformu svoje ekonomije na osnovu krofna modela, Amsterdam već preduzima korak sa obnovljenom strategijom održivosti. U razvoju ove strategije, gradsko veće je angažovalo sada već svetski poznatu tvorkinju ovog modela, Kejt Ravort da prilagodi model socijalnim i ekološkim problemima Amsterdama. Sledi razgovor sa Mariek van Durnik, opštinskom odbornicom odgovornom za kružnu ekonomiju, o tome šta će krofna ekonomija značiti u praksi za Amsterdam.

Gradsko veće Amsterdama je 8. aprila usvojilo petogodišnju strategiju kružne ekonomije. Ova strategija uključuje mnoge mere koje će preduzeća, opština, ali i građani morati da uvedu u narednim godinama. Na primer, kružna roba široke potrošnje – poput nameštaja, elektronike, boja i tekstila – mora postati dostupnija lokalnom stanovništvu. Grad se obavezao na izgradnju podržavajuće infrastrukture koja uključuje platforme za razmenu, štedljive radnje, onlajn pijace i usluge popravki. Cilj je prepoloviti upotrebu novih sirovina do 2030. godine i postići potpunu kružnu ekonomiju do 2050. godine.

Strategija kružne ekonomije u Amsterdamu je prilagođena razrada „krofna modela“ koji je kreirala britanska ekonomistkinja Kejt Ravort. Krofna je način razmišljanja o tome kako rešiti ekološke i socijalno-ekonomske izazove na koherentan i uravnotežen način. Iako se okruženju i ekonomiji već dugo pristupa pojedinačno, model opisuje kako društva i preduzeća mogu doprineti ekonomskom razvoju koji poštuje granice planete i društva. Amsterdamska „gradska krofna“ predstavlja cilj za budućnost i biće joj dostavljen veliki broj podataka. Pre svega, očekuje se da krofna nudi kompas za merenje prosperiteta izvan onoga što je ovde i sada.

Sokrat Šouten: Krofna je upečatljiv novi termin, ali ko liko je nova ideja? Političari širom zemlje već rade na konceptu blagostanja, na primer.

Mariek van Durnik: Zaista postoji širok pokret koji prepoznaje da su ekologija i društveni domen povezani i da se zelena održivost ne može izolovati od drugih izazova. Pristup širokom konceptu blagostanja ogleda se u načinu na koji izrađujemo monitor. Krofna nam pomaže da ispričamo priču. Naša strategija može biti usredsređena na Amsterdam, ali na kraju je reč o široj priči koja će u fokus staviti globalne strukture.

Amsterdam je odlučio da koristi model krofne Kejt Ravort. Šta tačno ovo podrazumeva?

Krofna spaja dve glavne kategorije problema našeg društva – socijalne probleme i probleme životne sredine – pod jednim okvirom. Mi nemamo ispravan društveni temelj; previše ljudi se suočava sa siromaštvom, usamljenošću ili stambenim problemima. Istovremeno, premašujemo planetarne granice zbog načina na koji naseljavamo zemlju. Klimatske promene i gubitak biodiverziteta prete da učine planetu nenaseljivom. Krofna pruža jasnu sliku ovog dvostrukog problema i pomaže u identifikovanju protivrečnosti na gradskom nivou. Na primer, cene stanova delimično određuju ekonomske performanse grada: kada su cene visoke, mislimo da grad napreduje dobro. Međutim, za mnoge to znači da ovde više ne mogu priuštiti kuću. To želimo da promenimo.

Čini mi se da se krofna model i izraz „kružna ekonomija“ koriste naizmenično. Amsterdam istovremeno lansira krofna model i kružnu strategiju. Koja je razlika? I da li sve ovo može da stane u portfelj jednog odbornika?

Krofna sigurno ne odgovara jednom odborniku. Ceo opštinski odbor podržava ovaj koncept i mi ga zajedno predlažemo. Dizajn nove amsterdamske strategije kružne ekonomije bio je najvažniji razlog da se prihvati teorija krofna ekonomije Kejt Ravort. Kružna ekonomija je prvi dosije koji gledamo kroz objektiv krofne. Druga područja politike će morati da prate, ali to je na odgovarajućim odbornicima.

Kako krofna obogaćuje kružnu ekonomiju?

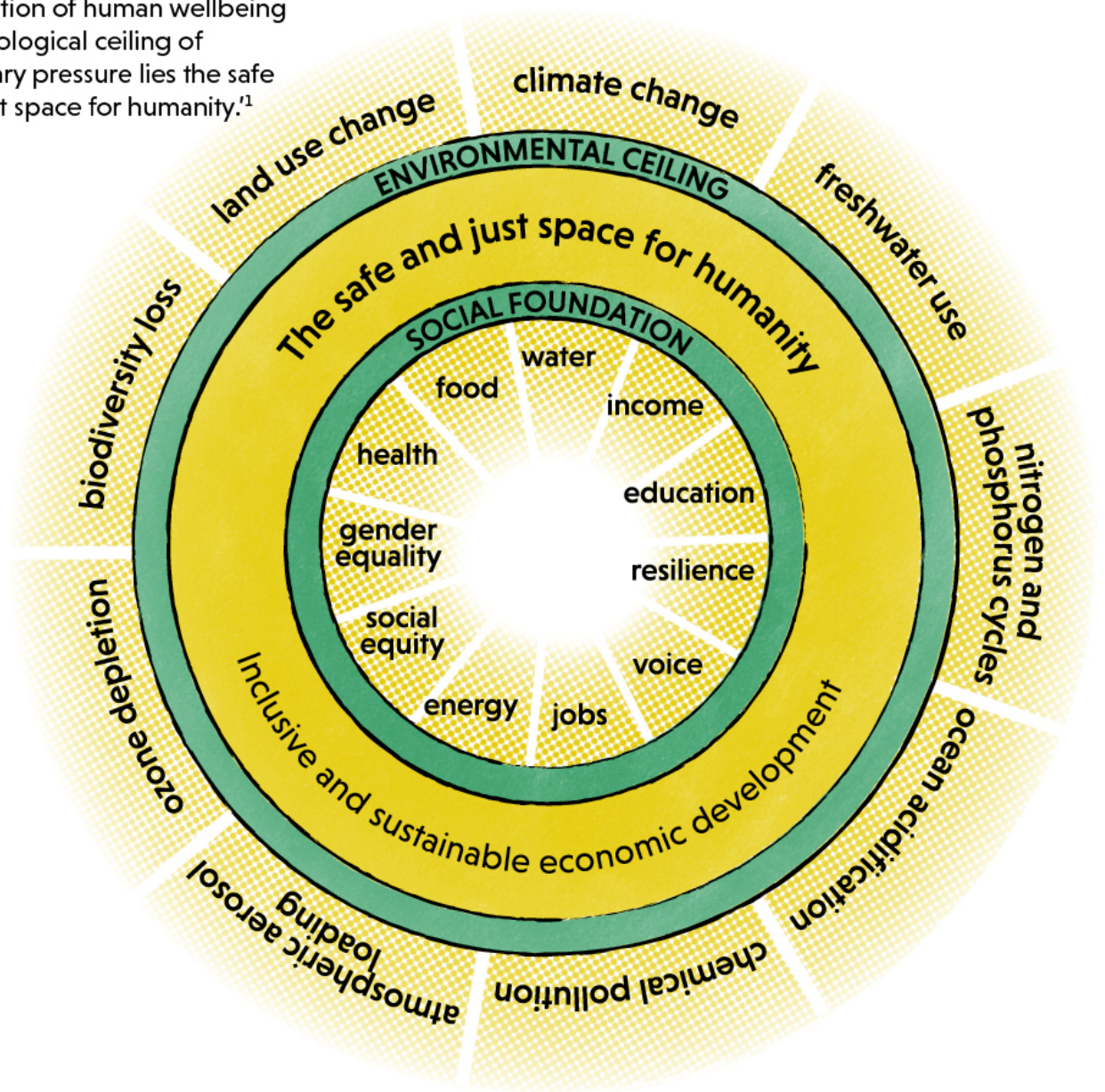
Već se trudimo da budemo što kružniji prilikom kupovine proizvoda i sakupljanja i prerade otpada u gradu. Ali dok smo definisali ovu novu strategiju do 2025. godine, sa vizijom prema 2030. godini, tražili smo povezujuću priču. Krofna povezuje mere potrebne da grad bude društveniji i održiviji u svim pogledima.

[Model krofne] takođe ogleda ono što grad radi prilično dobro i gde očigledno zaostajemo ili prelazimo granice.

Iako izrazi „održivost“ i „kružnost“ odmah daju utisak da činimo dobre stvari, nedostaju nam strukturne promene potrebne da bismo stvari zaista radili drugačije. Naše polazište za ovu strategiju je bilo: „Ne morate raditi kružne stvari, već da radite stvari kružno.“ Krofna je lep model za to. Ne samo da nudi teoriju o povezanosti društvenog i održivog, već takođe ogleda ono što grad radi prilično dobro i gde očigledno zaostajemo ili prelazimo granice.

Dakle, koristimo model krofne kako bismo strategiju učinili koherentnijom i efikasnijom. Možete naravno imati strategiju kružne ekonomije bez krofna modela. Ali onda to ne ide dalje od jednostavnog obavljanja lepih kružnih stvari, bez gledanja šire slike.

'The Doughnut: a 21st-century compass. Between its social foundation of human wellbeing and ecological ceiling of planetary pressure lies the safe and just space for humanity.'¹

Krofna ima dva ograničenja: spoljašnji prsten (ekološki plafon) i unutrašnji prsten (društveni temelj). Kako opština vizualizuje različite gornje i donje granice gradskog prosperiteta?

Napravili smo „urbani selfi“, prvu skicu koja pokazuje gde prelazimo i unutrašnju i spoljašnju granicu krofne. Na socijalnom nivou,

grad je izvršio popis nepristupačnog stanovanja, kao i ljudi koji žive u socijalnoj izolaciji, a posledično samim tim i u većem riziku od usamljenosti i depresije. Uradili smo isto za životnu sredinu u pogledu mapiranja emisija gasova sa efektom staklene bašte i prekomerne potrošnje neodrživih materijala.

Povrh našeg postojanja kao građana Amsterdama, razvili smo instrumente za merenje uticaja naših obrazaca potrošnje na ljude i prirodu u drugim zemljama. Krofna nam omogućava da sagledamo socijalne i ekološke uticaje koje naša lokalna ekonomija ima na mesta širom sveta odakle potiču naši proizvodi i sirovine.

Urbani selfi je naše osnovno merilo za to gde smo sada. Još uvek razvijamo sistem koji će nadgledati da li je moguće da budemo bolji zadržavanjem unutar okvira krofne od ovog trenutka nadalje.

Mogu da zamislim da se građani Amsterdama pitaju: u redu, to je lepa priča, ali šta će se zapravo promeniti?

Konkretno mere su oko 200 projekata uključenih u program primene. Oni se kreću od sakupljanja ostataka lateks boje do uvođenja pasosa materijala koji vode detaljnu evidenciju o sastavu zgrada tako da je lakše ponovo iskoristiti konstitutivne elemente. Dugoročno želimo da ovo postane obavezno za čitav građevinski sektor. Stalno pooštravamo zahteve održivosti zgrada i preporučujemo održive i kružne materijale, poput drveta.

Krofnom takođe podržavamo društvene inicijative. Inicijativu za prvi „krofna dogovor“ preuzela je stanovnica Amsterdama – Zuidooost. Ona želi da pomogne ljudima koji žive u slabo izolovanim kućama da smanje račune za energiju pružajući im guste zavese, koje su napravili ljudi isključeni sa tržišta rada. Neke od ovih projekata sufinansirala je opština.

U kojoj meri možete temeljno reformisati ekonomiju na lokalnom nivou kada se suočite sa globalnim lancima i obrascima potrošnje?

Namerno smo izabrali tri oblasti u kojima imamo neophodan uticaj kao grad: hrana, građevinarstvo i roba široke potrošnje. U oblasti hrane možemo preduzeti velike korake da smanjimo otpad. Ali Amsterdam to ne može sam. Potrebni su nam holandska vlada i Evropska unija da zaista napredujemo.

Uzmimo na primer zahteve koje postavljamo za potrošačke proizvode. Svi znaju za frustracije koje nastaju kada je aparat teško popraviti. Ako se jedno dugme pokvari, morate baciti celu stvar. Povrh svega, plastiku je često teško reciklirati jer sadrži različite materijale. Mnogi su se zasitili ove rasipničke kulture, a propisi su jedini odgovor.

Diskusija oko malih plastičnih boca dokazala je da tržište neće rešiti problem; holandska vlada proširila je svoj sistem odlaganja na male PET boce nakon što nije uspela da pokrene industriju pića da smanji ovaj otpad. U opštini smo godinama čekali da se ovo dogodi.

[...] Amsterdam to ne može sam. Potrebni su nam holandska vlada i Evropska unija da zaista napredujemo.

Takođe zagovaramo za više prostora za lokalno eksperimentisanje. Na primer, sadašnje zakonodavstvo razlikuje kućni i industrijski otpad, pri čemu ovo drugo sakupljaju razne privatne kompanije. Dodeljen nam je pilot izuzetak iz Zakona o upravljanju životnom sredinom za amsterdamsko tržno područje „9 ulica“, što znači da je opština odgovorna za sakupljanje i preradu tamošnjeg otpada. Ovo će smanjiti broj putovanja kamiona za smeće.

Još jedna dugo negovana želja je za nižim porezom na rad i većim porezima na upotrebu sirovina. Kružna ekonomija ima potencijal da otvori mnoga radna mesta. Međutim, ako radna snaga i dalje ostane skupa, postoji snažna pobuda da se sirovine koriste raskošnije, izbegavaju precizni radovi i popravke i kupuju kineski proizvodi na veliko. Želimo da se radna snaga više ceni i da se upotreba primarnih sirovina smanji što je više moguće. Jednostavna poreska mera pomoći će kompanijama koje žele da rade kružno.

The Guardian je čak napisao da Amsterdam prihvata krofna model kako bi oblikovao oporavak nakon Korona virusa. Neće li ovo biti teško u vremenu kada resursa odbora nema dovoljno?

Izašli smo sa svojom kružnom strategijom usred ere Korona virusa. Pitali smo se o proračunu vremena donošenja predloga i šta bi iz plana moglo preživeti tako akutnu zdravstvenu krizu. Ali kako da obezbedimo da se ne vratimo nazad na posao kao i obično kada je najgora kriza iza nas? Kako da oblikujemo urbanu ekonomiju koja se više ne oslanja na beskonačan rast, već osigurava da svi imaju dovoljno da žive pristojno u okviru granica planete?

Razmatrajući ova pitanja, *The Guardian* je u pravu ističući da je upravo sada pravo vreme. Jedan od razloga zašto mislimo da je krofna

toliko izvodljiv model je taj što okuplja mnogo kriza i povezuje probleme sa kojima se susrećemo u Amsterdamu – i zapravo u celom svetu. Naglasak na regionalnoj proizvodnji, potrošnji i preradi stvorice nova radna mesta – što je veoma važno u suočavanju sa recesijom – i učiniti ekonomiju otpornijom.

Da li je krofna ostvariva i van Amsterdama? Ovde imamo progresivnu većinu i čini se da je krofna vrlo zeleno-leva opcija. Zelena spoljašnja školjka i levičarsko dno: ta kombinacija definiše GroenLinks kao stranku.

Ne morate biti pristalica GroenLinks-a da biste prihvatili ideju kružne ekonomije. U Metropolitan oblasti Amsterdama, koja je najviše levo orijentisana od 32 opštine, zaključeni su dalekosežni sporazumi o kružnom radu. Možda nisu svi u potpunosti u skladu sa krofna modelom, ali svi imaju vrlo jake ambicije u pogledu održivosti.

Naša strategija je možda usredsređena na Amsterdam, ali na kraju krajeva reč je o široj priči koja će dovesti globalne strukture u fokus.

Od te priče u *The Guardian*-u, pitali su me mnogo o krofna modelu. Generalni direktor ugledne amsterdamske kompanije je izjavio da mu se to čini zanimljivim i osvrnuo se na knjigu „Vrednost svega” ekonomistkinje Marijane Macukato. Ove ideje pokazuju da je drugačija ekonomija moguća, i to bez puno odricanja. U ekonomiji ima više vrednosti nego što mi to shvatamo.

Čak i bez teoretskog okvira, sigurno možete započeti održive projekte koji ljude upoznaju sa idejom da primarne sirovine moramo štedljivo koristiti i da život obuhvata više stvari od naše kulture potrošnje i rasipanja. Međutim, na gradskom nivou potreban je model koji kombinuje ekološke i socijalne komponente. I teorija i praksa su potrebne da bi više ljudi moglo da iskusi blagostanje u čistom svetu.

Marieke van Doorninck has been the Councillor for Spatial Planning and Sustainability for the city Amsterdam since 2018.

Socrates Schouten leads the Commons Lab at Waag, an institute for technology and society in Amsterdam, the Netherlands. He previously worked for Bureau de Helling (the scientific bureau of GroenLinks) and Recycling Netwerk Benelux.

Published February 18, 2021

Article in Serbian

Translation available in English, Polish

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/krofna-model-za-pravedniji-zeleniji-amsterdam/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.